

## **I. Lajos lengyel-litván politikája (1350–1360)**

## **Tartalomjegyzék**

|              |                                                    |           |
|--------------|----------------------------------------------------|-----------|
| <b>I.</b>    | <b>Bevezetés.....</b>                              | <b>3</b>  |
| <b>II.</b>   | <b>Historiográfiai áttekintés.....</b>             | <b>4</b>  |
| <b>III.</b>  | <b>Előzmények.....</b>                             | <b>5</b>  |
| <b>IV.</b>   | <b>Az Anjou-kori hadsereg.....</b>                 | <b>9</b>  |
| <b>V.</b>    | <b>Az 1351. évi litván hadjárat.....</b>           | <b>11</b> |
| <b>VI.</b>   | <b>Az 1352. évi litván hadjárat.....</b>           | <b>17</b> |
| <b>VII.</b>  | <b>Az 1352–1354-ig terjedő időszak.....</b>        | <b>19</b> |
| <b>VIII.</b> | <b>Az 1355–1356-ig terjedő időszak.....</b>        | <b>21</b> |
| <b>IX.</b>   | <b>Az 1357–1360-ig terjedő időszak.....</b>        | <b>24</b> |
| <b>X.</b>    | <b>A tatár belpolitika az 1350-es években.....</b> | <b>25</b> |
| <b>XI.</b>   | <b>Összegzés.....</b>                              | <b>28</b> |
| <b>XII.</b>  | <b>Felhasznált források.....</b>                   | <b>29</b> |
| <b>XIII.</b> | <b>Bibliográfia.....</b>                           | <b>29</b> |
| <b>XIV.</b>  | <b>Rövidítésjegyzék.....</b>                       | <b>30</b> |

## I. Bevezetés

I. Lajos lengyel-litván-tatár politikájával nagyjából két éve kezdtem el foglalkozni. Kutatásom és jelen dolgozatom elsősorban az 1350–1360 közötti tíz évre koncentrál. Az 1350. évet azért jelöltem ki indulópontként, mert, bár Lajos első litvánok elleni hadjárata 1345 januárjában indult, az a hadjárat eltérő az 1350–1360 közöttiektől. 1345-ben egy nemzetközi sereghez csatlakozott a magyar király, ráadásul nem nagybátyja, III. Kázmér lengyel király kérésének eleget téve, hanem a közte és Károly morva örgróf közötti dinasztikus kapcsolatot kiszolgálva, ugyanis a hadjáratot Károly és Luxemburgi János cseh király szervezte. 1350-től kezdődően viszont Lajos már Kázmér segítségkérésének eleget téve indított hadjáratot a litvánok ellen. Ezt egyrészt a köztük lévő dinasztikus kapcsolat miatt, másrészt a lengyel trón megszerzésének célja miatt tette. Látszódik tehát, hogy a király motivációi megváltoztak az 1350-es évekre.

A dolgozatom végpontjaként az 1360. évet jelöltem ki. Ekkor ugyanis fordulat áll be Kázmér és a litvánok közötti kapcsolatban, ami enyhülni fog. Ezért a két ország közötti hadászati lépések is csökkennek, ami egyúttal a magyar király részvételének csökkenését is eredményezi ezen politikában. 1360-ban egy pestisjárvány sújtja a lengyel és a litván területeket, ugyanebben az évben előbbi árvíz is sújtja, így az egymás elleni hadjáratok csökkennek. Ezen túl a két fél között házasság is köttetik, tehát a dinasztikus kapcsolatok is erősödni fognak.

Dolgozatomat azért is tartom fontosnak, mert a magyar történettudomány eddig nem fordított nagy hangsúlyt I. Lajos északi politikájára. Az ezzel kapcsolatban született művek pedig a Névtelen Minorita és Küküllei János krónikájára támaszkodtak, a hadjáraton lezajlott eseményeket és azok datálását is ezek alapján végezték. Éppen ezért tartom jelentékeny eredményemnek, hogy dolgozatomba a rendelkezésünkre álló okleveles forrásanyagot is használtam – az Anjou-kori Oklevéltár és az Anjou-kori Okmánytár vonatkozó oklevelei –, amivel a hadjáratok datálását a Minoritától eltérő, pontosabb keretek közé tudtam besorolni. Ezekon túl az oklevelek számos olyan személyt említenek, akikről eddig nem tudtuk, hogy a hadjárat résztvevői voltak, mert a Minorita nem említi őket, de így nemcsak az ő személyüket, hanem a hadjárat jelentőségét is meg tudjuk állapítani.

Az 1350–1360 közötti időszaknak nemcsak a hadászati lépéseit, hanem a diplomáciai történéseit is bevontam dolgozatomba. Erre két okból volt szükség. Egyrészt a különböző szövetségesrendszerek létrejötte és változása kihatott a hadjáratokra. Azért tartom fontosnak ezekről is szót ejteni, mert ez mutatja meg azt, hogy I. Lajos északi hadjáratai és politikája

túlmutat csak az ő személyes motivációin, a korszakban ez egy igen fontos eleme volt az európai/kelet-európai politikának. Másrészt, a magyar munkák többségében eddig csak Lajos a lengyel trón megszerzésére irányuló célja jelent meg fontos tényezőként, a szövetségi rendszerek kevés helyet kaptak, olykor semmit. Viszont ezen történések elemzése nélkül nem kaphatunk teljes képet az eseményekről.

Tanulmányomban arra a kérdésre keresem a választ, miszerint a két magyar krónika és így az eddigi történettudomány megállapításai helytállóak-e a litván hadjáratok datálásával kapcsolatban, valamint a nem hadászati szempontú, a diplomácia területéhez köthető lépések mennyiben alakították a helyzetet? További kérdésem volt, hogy I. Lajos tudott-e volna más, számára pozitívabb kapcsolatot kialakítani a litvánokkal, ha nagybátyja, III. Kázmér nem tesz sokszor az addigi lépéseinek ellentmondó döntéseket. A fenti kérdések megválaszolására törekedtem dolgozatom megírása során.

## II. Historiográfiai áttekintés

A források tekintetében az Anjou-kori Oklevéltár és Anjou-kori Okmánytár 1350–1360 közötti, a dolgozat megírásához szükséges okleveleit használtam. Annak ellenére, hogy a regeszták csak rövid összefoglalói az eredeti oklevél tartalmának, mégis tartalmaznak fontos információkat, ideértve például a perhalasztásokat, amelyek segítségével a hadjárat datálása pontosítható, illetve a hadjáraton részt vett személyek köre bővíthető.<sup>1</sup>

Jelentős forrást biztosít a Névtelen Minorita és Küküllei János krónikája is. Előbbi részletes információkat közöl az 1351. és 1352. évi hadjáratokról, azok datálásával és a hadjáraton részt vett személyekkel kapcsolatban. Küküllei kevesebb információt oszt meg, de a források összehasonlításánál így is jelentős adatokat mutat.<sup>2</sup>

A dolgozatom másik alapvető forrását Jan Długosz krónikája adja.<sup>3</sup> Długosz Janko z Czarnkowa 14. századi krónikáját írja át, már humanista stílusban a 15. században. Kiemelendő tehát, hogy Długosz nem élt a tárgyalt korban, viszont Janko z Czarnkowa igen. Utóbbiról fontos kiemelni, hogy nem elfogulatlan, hiszen I. Lajos iránt nagy ellenszenvvel viseltetett, így a forrást fenntartásokkal kell kezelnünk.<sup>4</sup>

---

<sup>1</sup> AOkl. XXXIV. XXXV. XXXVI.XXXVII. XXXVIII XL. kötetek és AO. VI. kötet.

<sup>2</sup> Küküllei János és a Névtelen Minorita krónikája, ford. Geréb László, Bp.1960. Új kiadás: Bp., 2000. <https://mek.oszk.hu/05500/05564/05564.htm> (utolsó megtekintés: 2022. 12. 15.)

<sup>3</sup> Joannis Dlugossi Annales seu Chronicae Incliti Regni Poloniae. Ed. St. Gawęda, A. Kamiński, M. Kowalczyk. Lib. IX. Varsaviae, 1978.

<sup>4</sup> BAGI Dániel: *Az Anjouk Krakkóban*, Pécs, Kronosz, 2014, 17–49. A forrás és Długosz Janko z Czarnkowa elfogultságának okáról bővebben tájékoztat Bagi.

A szakmunkák tekintetében az egyik legfontosabb Pósan László *Magyarország és a Német Lovagrend a középkorban* című monográfiája. A kötet a középkor egészében mutatja be a két fél közötti kapcsolatokat, de most csak az Anjou-uralkodókra vonatkozó részeket használtam fel. Pósan László munkája azért is fontos, mert más, magyar nyelvű munka nem tárgyalja ilyen részletesen a lengyel-magyar-lovagrendi kapcsolatokat a korszakban. A szerző kifejezetten a lovagrend és Magyarország közötti kapcsolatra fókuszál, de ezek vizsgálatához elengedhetetlen a lengyel fél lépéseinek bemutatása is, így számomra is jelentős információkat és a legfrissebb kutatási eredményeket tartalmazza.<sup>5</sup>

Kiemelendő még Kristó Gyula *Az Anjou-kor háborúi* című munkája, hiszen erre sok szakmunka támaszkodik a jelenből is. Kristó viszont csak a Névtelen Minorita és Küküllei János krónikájára támaszkodik, így az abban szereplő információk korrekcióra szorulnak.<sup>6</sup>

Veszprémy László *Az Árpád- és Anjou-kor csatái, hadjáratai* című munkája is fontos, hiszen annak ellenére, hogy részben Kristóra támaszkodik, az 1351. évi hadjáratral kapcsolatban végzett számítások a hadsereg gyorsaságáról, a megtett út hosszáról, igen jelentékeny információkat jelentenek.<sup>7</sup>

Paul W. Knoll monográfiája a *The rise of the Polish monarchy: Piast Poland in East Central Europe, 1320-1370* betekintést enged III. Kázmér litvánokkal és tatárokkal kapcsolatos politikájába, amelynek segítségével az összetett dinasztikus viszonyokra, a kapcsolati rendszerek változására tudunk rálátni.<sup>8</sup>

Vásáry István *Az arany horda* című kötete a tatár belpolitikai és hatalmi viszonyok változására világít rá, így ennek vonatkozó fejezeteinek a tárgyalása sem mellőzhető.<sup>9</sup>

### III. Előzmények

I. Károly (1308–1342) és I. Lajos (1342–1382) litvánok és tatárok elleni politikája már az 1330-as években aktív volt. Az Anjou- és Piast-házak között fontos dinasztikus kapcsolat állt fenn, I. Lokietek Ulászló (1320–1333) lánya, Erzsébet volt ugyanis Károly felesége, Lajos anyja. Az 1339-ben Károly és III. Kázmér (1333–1370) között megkötött örökösödési szerződés értelmében pedig Károly egyik fiú utódja örökölte a lengyel trónt, ha Kázmérnak nem születik törvényes fiú örököse. A két ház közötti szövetségre az Anjouknak azért volt

---

<sup>5</sup> PÓSAN László: *Magyarország és a Német Lovagrend a középkorban*, Debrecen, 2019.

<sup>6</sup> KRISTÓ Gyula: *Az Anjou-kor háborúi*, Bp., Zrínyi Katonai Kiadó, 1988.

<sup>7</sup> VESZPRÉMY László: *Az Árpád- és Anjou-kor csatái, hadjáratai*, Bp., Zrínyi, 2008.

<sup>8</sup> KNOLL, W. Paul: *The rise of the Polish Monarchy: Piast Poland in East Central Europe, 1320–1370*. University of Chicago Press, 1972.

<sup>9</sup> VÁSÁRY István: *Az Arany Horda*, Bp., Kossuth, 1986.

szüksége, mert a Velencét és a Habsburgokat szolgáló oligarchák még mindig problémát jelentettek a magyar királynak, Kázmérnak pedig a magyar katonai erőre volt szüksége.<sup>10</sup> Károly 1339 decemberében oklevelet adott ki, melyben kimondta, hogy Krakkó jogai és kiváltságai megmaradnak az Anjouk trónralépése esetén is, ezzel nyugtatva a lengyeleket. I. János cseh király (1310-1346) és Károly morva örgróf viszont maguknak akarták a lengyel trónt, így megegyeztek egy házasságról Kázmér és János lánya, Margit között, de a nő halála miatt ez nem valósult meg.<sup>11</sup> Ezután a hesseni tartománygróf lánya, Adelhaid és Kázmér kötött házasságot, viszont ebből a frigyből nem született gyermek, Kázmér pedig érvényteleníttetni sem tudta, ezért a Luxemburg-Piast viszony megromlott.<sup>12</sup>

Halics-Volhínia (régebbi magyar szóhasználatban Ruténia) területével kapcsolatban is jelentős változás állt be 1340-ben. Erről a területről nem mondtak le a magyar királyok, de a tatár fennhatóságot elismerték. A terület egy Piast hercegre szállt, ez lengyel támogatást eredményezett, de a valóságban a tatároknak fizetett adót és segítette azok betöréseit Magyarországra. Ilyen betörések történtek 1332-ben, 1334-ben, 1338-ban és 1339-1340-ben is. 1340-ben meghalt a herceg, így egy hatalmi vákuum keletkezett, ezt akarták a tatárok és a litvánok is kihasználni és a területet elfoglalni. Ugyanebben az évben a tatárok valószínűleg litván támogatással katonai akciót indítottak Délkelet-Lengyelországba. Erre válaszul egy lengyel-magyar támadást történt Ruténiába 1340-1341-ben.<sup>13</sup>

1344-ben Lubart litván fejedelem betört Lengyelországba és elfoglalta Volhíniát. Ez készítette I. Lajost arra, hogy az 1344-1345 telére meghirdetett keresztes hadjáratban részt vegyen.<sup>14</sup> A hadjáratot János cseh király szervezte, és ez tekinthető Lajos első, bár nem önálló külpolitikai lépésének.<sup>15</sup> Csukovits Enikő hangsúlyozza, hogy Lajos apja, I. Károly politikáját folytatta. Eszerint egyensúlyozó szerepet kell felvállalni a Magyar Királyságnak északon és nyugaton, még keleten és délen a magyar király fennhatóságának kiterjesztése, és az addig megszerzett hegemonia fenntartása a cél.<sup>16</sup> A litván támadás mellett a másik ok, amiért a

<sup>10</sup> BÁRÁNY Attila: *The Expansion of the Kingdom of Hungary in the Middle Ages (1000–1490)* kézirat 29–30.

<sup>11</sup> Margit 1313-ban született, a cseh király legidősebb lánya volt, 1341-ben halt meg. CSUKOVITS Enikő: *Az Anjouk Magyarországon I. I. Károly és uralkodása (1301–1342)*, Bp., MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet, 2019, 119.

<sup>12</sup> UO. 119–120. Az oklevél nem maradt fenn, de annak kiállításáról Długosz tájékoztat „contulit se personaliter Hungariam, et septima die mensis Iulii in Vischegrad ad generum suum Karolum Hungarie regem perveniens, prefatum Ludovicum nepotem suum a sorore in Polonie regem sub certo federe tunc coram icto, et conditionibus utilibus et necessariis rem huiusmodi qualificantibus accepit et designavit in Polonie regem, se assumpto sibi successurum fedusque huiusmodi literis et privilegiis fuit hinc inde sancitum et firmatum” 212.

<sup>13</sup> BÁRÁNY 29–31.

<sup>14</sup> BÁRÁNY 30–31.

<sup>15</sup> SKORKA Renáta: Nagy Lajos első litván hadjárata, In: *Elfeledett háborúk. Középkori csaták és várostromok (6–16. század)*, Szerk: PÓSÁN László, VESZPRÉMY László, Bp., Zrínyi, 2016, 249.

<sup>16</sup> CSUKOVITS Enikő: *Az Anjouk Magyarországon II. I. (Nagy) Lajos és Mária uralma (1342–1395)*, Bp., MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet, 2019, 23.

király részt vett a hadjáraton, a nápolyi események változatlansága volt. Nem tudott semmilyen számára kedvező változást kieszközölni sem a pápánál, sem Johanna, nápolyi királynőnél öccse, András királlyá koronázása ügyében.<sup>17</sup> A cseh uralkodó és a morva őrgróf számára hatalmi-politikai szempontból volt fontos a hadjárat, a pogányok elleni küzdelem mellett. 1344 áprilisában VI. Kelemen pápa (1342–1352) érseki rangra emelte Prágát. A boroszlói egyházmegyét pedig, amely eddig a gnieznói érsekség alá tartozott, most a prágai alá helyezte.<sup>18</sup> Emellett a pogány litvánok elleni kereszteshadjáratnál a Luxemburgiak célja Károly morva őrgróf esélyeinek növelése volt Bajor Lajossal szemben a német-római császári cím elnyerésében. Bajor Lajos éppen ezért egy széles szövetségi rendszert akart kiépíteni a Luxemburgok ellenében, ennek pedig III. Kázmér lengyel király is a tagja volt,<sup>19</sup> hiszen Bajor Lajos és a lengyel uralkodó 1345 januárjának elején szövetséget kötöttek, amit Kázmér lányának, Kunigundának és Bajor Lajos fiának, Lajosnak az eljegyzésével is megerősítettek.<sup>20</sup> Eszerint egymást katonailag mindig támogatják, kivéve Magyarország és Bolko sziléziai herceg ellen, akikkel szemben nem kívánt hadat viselni Kázmér.<sup>21</sup>

A magyar király Skorka szerint 1344 decemberének közepén érkezett Brünnbe (Brno), ahonnan a résztvevők Toruń (Thorn) városába mentek. Itt hirdette ki ugyanis a Német Lovagrend nagymestere, hogy mikor indul a hadjárat. A litvánok ellen vezetett hadjáratok általában Márton-nap (november 11.) és húsvét közötti időszakban zajlottak, mert a mocsaras, tavakkal teli területnek be kellett fagynia ahhoz, hogy hadjáratot lehessen rajta vezetni. Toruńból Königsbergbe ment a sereg, innen február 10-én indultak el, Lajos és a magyar sereg Vilio várát ostromolta a hadjárat alatt.<sup>22</sup>

Bajor Lajos legnagyobb ellensége a Luxemburgok voltak, így a cseh királyban felmerülhetett, hogy Lengyelországot is megtámadja, de ez végül nem történt meg. A nagymester féltette ugyanis az 1344-ben megkötött kaliszi békét, így valószínűleg ő maga terjesztette el, hogy Samibát litván támadás érte, ami miatt a sereg visszavonult. Február 21-én ért vissza a sereg Königsbergbe, ahonnan látva, hogy nincs litván támadás, hazaindultak a résztvevők.<sup>23</sup>

A hadjárat végül komoly siker nélkül ért véget, de nemzetközi konfliktust azonban kirobbantott. A hadjáratról hazafelé tartó morva őrgrófot ugyanis Kázmér lengyel király

---

<sup>17</sup> PÓSÁN 150

<sup>18</sup> Uo. 146–147.

<sup>19</sup> KRISTÓ 94.

<sup>20</sup> PÓSÁN 148.

<sup>21</sup> SKORKA 259–260.

<sup>22</sup> Uo 249–259.

<sup>23</sup> Uo 260–261.

feltartóztatta. Ezt megtorolva 1345 nyarán megtámadta Lengyelországot,<sup>24</sup> majd erre a lengyelek egy ellencsapással válaszoltak. Erre reagálva a csehek egészen Krakkóig szorították vissza a lengyel és magyar seregeket, amit végül sikerült megvédeniük. Jelentékeny története tehát az eseményeknek, hogy itt már Lengyelország oldalára állt I. Lajos, annak ellenére, hogy a másik szövetséges táborhoz tartozott.<sup>25</sup> A magyar király ezen lépése annak a kinyilvánítása volt, hogy a Piast- és Anjou-házak közötti dinasztikus kapcsolat fontosabb számára a Luxemburgokkal szemben. Mindezek ellenére 1345-ben feleségül vette a magyar király Károly morva örgróf lányát, tehát az Anjouk és a Luxemburgok kapcsolata nem romlott meg annyira, hogy ezt az eljegyzést felbontsák.<sup>26</sup>

1345-től kezdődően új politikát folytatott Lajos a tatárokkal szemben. A határt észak-kelet felé kezdte el kitolni, célja egy ütközőzóna kialakítása volt Magyarország és a tatárok között, a Kárpátok és a Prut folyó közötti területen. A moldvai terület élére egy román fejedelem, Bogdán került. Moldva Lengyelországnak és Magyarországnak is hűséget esküdött, de valójában független volt. Lajos hiába próbálta újjáalapítani a milkói püspökséget, a vajda a pápa fennhatósága alá tartozó püspökséget kért az egyházfőtől.<sup>27</sup>

1346 májusában Bajor Lajost megfosztották trónjától, a cseh királlyal rokonságban álló Balduin trieri érsek. Ugyanezen év július 11-én IV. Károlyt választotta német-római királlyá a trieri, kölni és mainzi választófejedelem, János cseh király és a szász herceg. IV. Károly családi kapcsolatban állt VI. Fülöp francia uralkodóval is, hiszen az a sógora volt. Ezen kapcsolat révén a száz éves háborúba is beavatkozott. Viszont 1346-ban a francia seregek vereséget szenvedtek Crécy-nél. Innentől kezdve IV. Károly a figyelmét Bajor Lajosra fordította, aki nem mondott le arról a tervéről, hogy visszaszerzi a császári címet. Ennek okán az addig erőteljesen fennálló Luxemburg-Piast ellentét csökkent. Az 1346-ban megkötött békét tehát újra megerősítették 1348. november 22-én. Ennek értelmében a császár egy esetleges Német Lovagrendi támadásnál a segítségét ígérte Kázmérnak. Ezért cserébe Kázmér újra kijelentette, hogy a lengyel korona nem formál igényt Sziléziára.<sup>28</sup>

A fenti béke IV. Károly számára azért volt fontos, mert Bajor Lajos nem ismerte el Károly királyi címét, továbbá ő, Henrik érsek, akit a pápa leváltott a mainzi érseki pozícióból, valamint I. Rudolf szász herceg (1298–1356) felajánlotta III. Edward angol király számára a német királyi trónt. Miután az angol uralkodó ezt nem fogadta el, Günther von Schwarzburg grófot választották meg királynak. IV. Károly nemcsak Kázmérral, hanem a Habsburgokkal is

<sup>24</sup> PÓSÁN 149–150.

<sup>25</sup> KRISTÓ 95–96.

<sup>26</sup> Uo. 96.

<sup>27</sup> BÁRÁNY 30–31.

<sup>28</sup> PÓSÁN 151–152.

kiegyezett, amit szintén eljegyzés révén erősítettek meg. 1348-ban Brünnben Katalin lánya és II. Albert osztrák herceg fia, Rudolf eljegyezte egymást. III. Kázmér számára a litván-tatár támadások váltak a legfontosabb problémává, így IV. Károlyhoz hasonlóan ő is rendezni akarta viszonyát a litvánok megtámadása előtt, ezért is kötötte meg a békét a császárral.<sup>29</sup>

A lengyel uralkodót a Német Lovagrend 1347-ben és 1348-ban a litvánok ellen vezetett hadjáratai bátorították arra, hogy ő maga is fegyveresen lépjen fel a pogányok ellen. A lovagrendnek kettős célja volt a litvánok elleni támadásokkal. Egyrészt a rend legitimációját a pogányok ellen vívott harc adta. Másrészt egy Poroszország és Livónia között létrejövő szárazföldi összeköttetés volt a teutonok szándéka.<sup>30</sup>

A keresztes lovagok 1348 telén indított hadjárata igen sikeres volt, hiszen 8 litván várat tudtak elfoglalni és elpusztítani, valamint a Memel folyó mellett egy nyíltszíni ütközetben is vereséget tudtak mérni a litván seregére. Ezen felbuzdulva a lengyel uralkodó a következő évben, 1349-ben indított hadjáratot a litvánok ellen. Ezt az akciót diplomáciai szempontból jelentős lépések előzték meg. Tárgyalást folytatott ugyanis a tatárokkal, akik ígéretet tettek arra, hogy nem fogják a litvánokat segíteni a lengyelekkel szemben.<sup>31</sup> A tatár kán 1342-től Dzsánibek volt, akinek a 15 éves uralkodása fénykort jelentett még a tatároknak,<sup>32</sup> viszont a litvánok növekvő ereje veszélyt jelentett az Arany Horda számára. A hadjárat sikeres volt, hiszen Kázmér Łuck kivételével Ruténiát meg tudta szerezni, de a vlagyimiri területek Lubart litván fejedelem fennhatósága alatt maradtak. Kázmér számára azért volt fontos a halics-vlagyimiri (azaz volhíniai vlagyimiri) területek ellenőrzés alá vonása, mert így az egy ütközőzónát képezett volna Lengyelország és az Arany Horda között.<sup>33</sup>

#### IV. Az Anjou-kori hadsereg

Az Anjou-kori hadsereg rövid bemutatása fontos a dolgozatom témája miatt. A korban ún. banderialis hadsereg állt az uralkodó rendelkezésére, vagyis a báró a saját zászlaja alatt vezette a seregét. Az Anjou-uralkodók a banerium hadszervezeti egységet hozzákötötték a honorhoz. A hadjárat első lépése a hadjárat kihirdetése volt, vagyis a király mozgósítási parancsot küldött (*dispositio*) a várnagyoknak és ispánoknak egy különmegbízott (*homo noster ad hoc destinatus*), általában egy udvari lovag által. Nem példa nélküli, hogy a

<sup>29</sup> PÓSÁN 151–152.

<sup>30</sup> Uo 150–151.

<sup>31</sup> Uo 152–153.

<sup>32</sup> VÁSÁRY 204–205.

<sup>33</sup> PÓSÁN 152–153.

hadbahívó parancsot nem egyedül a várnagyok és ispánok kapták meg, hanem a király közvetlenül a honor-birtokosnak címezte azt. Mindkét esetben meghatározott helyre és időben kellett a harcolóknak megjelenniük. Abban az esetben, ha a király a személyesen is részt vett az adott hadjáratban, akkor kötelező volt az egyházi főméltóságoknak is hadat viselniük. I. Lajos sokszor élt azzal a gyakorlattal, (de már IV. Béla is), hogy akkor is összehívta a nemesi felkelést, amikor külföldre vezetett hadat.<sup>34</sup>

A honor-birtokos bandériumában nemcsak a saját familiárisai, hanem a honor-birtokhoz tartozó megyék nemesei, a királyi uradalmak népei, a mezővárosok lakosai is a tagjai voltak. Emiatt a sereg lehetett tömegsereg is, amit az uralkodó leginkább a keleti és északi, tehát a litvánok elleni hadjáratokon is alkalmazott. Azt, hogy az egyes hadjáratokra milyen sereggel indult a király, vagy milyen sereget küldött, meghatározta, hogy milyen volt az ellenfél harcértéke. Bár nem mindig ezt a gyakorlatot alkalmazta I. Lajos, de sokszor előfordult, hogy egy-egy ellenféllel szemben azokat a honor-birtokosokat utasította mozgósításra, akik földrajzilag is közelebb estek az ellenfélhez. A litván hadjáratok esetében sokszor bízta meg a hadi feladatok ellátásával Szécsényi Kónyát, a nógrádi és gömöri ispánt a király. De 1352-ben hadba hívta a Balog nembéli Szécsi Miklós szörényi bánt is, akinek honorja igencsak messze volt földrajzi értelemben a pogány litvánoktól. A hierarchikus parancsnoklati rendszerben a seregnek általában két alvezére volt, valamint további tisztek és altisztek irányították a király alatt a sereget.<sup>35</sup>

Fontos részét képezte a seregnek az *aula regiae miles*. Ez egyrészt egy állandó egységet jelentett a seregben, hiszen több személy sokszor több évig vagy évtizedig udvari lovag volt. Másrészt ez a csapattest tapasztalattal rendelkező válogatott haderőt is jelentett. A Névtelen Minorita is alátámasztja, hogy az aula tagjai a királyt védő szerepet töltöttek be, mint például Perényi Miklós a belzi ostrom alatt. Az udvari lovagi zászlóaljok lándzsákban (*lancea* vagy *gleve*) álltak fel. Ezek egy külön-külön egy nehézfegyverzetű lovasból (*armatus*), az alá tartozó 2-3 könnyűlovas íjászból (*pharetrarii ... sub eisdem lanceis*), könnyűlovasból vagy számszeríjászból álltak. A költségek szempontjából jelentékeny információ, hogy a honor-birtokos nem támaszkodhatott arra, hogy a katonái saját költségen szálljanak hadba. Valószínűbb, hogy csak a hadbaszállás napjáig történt ez. A honor-jövedelem tehát a csapatok költségeit, ellátását, szállását is kellett, hogy fedezze.<sup>36</sup> Pontos létszámot nem tudunk megadni arra vonatkozóan, hogy a korban mekkora volt a hadra fogható személyek száma. A lakosság száma 2,5 millió före tehető, így 22-25000 lehetett a

<sup>34</sup> HERMANN Róbert (szerk.): *Magyarország hadtörténete I – A kezdetektől 1526-ig*, Bp., Zrínyi, 2017, 30–33.

<sup>35</sup> Uo 33–36.

<sup>36</sup> Uo. 37.

hadba hívható személyek száma.<sup>37</sup> Egy-egy tömegsereg létszámának megállapítása nehéz, mert nem rendelkezünk pontos adatokkal hozzá, de egy ilyen tömegsereg létszáma 10 ezer fő feletti is lehetett. Ezekben a seregekben a különböző népek száma is jelentékeny. A kunok teljes hadereje 4-5000 fő lehetett, még a székelyeké 2500-3000 fő.<sup>38</sup>

## V. Az 1351. évi litván hadjárat

Az 1349. évi események után 1350-ben is támadást indítottak a litvánok Lengyelország területei felé. Długosz krónikája arról tudósít, hogy a nyár végén és a télen több portyázást is folytattak a pogányok lengyel területeken. A támadások Łukow, Radom és Sandomir környékét érintették, ahol a lakosságot megölték, foglyokat és zsákmányt vittek haza.<sup>39</sup> Ezen túl ostrom alá zárták Lemberg városát.<sup>40</sup> A krónika szerint a lakosság ellenállást mutatott a litván sereggel szemben, de így is veszteségeket szenvedtek el, a litvánok pedig győzedelmeskedtek.<sup>41</sup>

Kázmér lengyel király VI. Kelemen pápától kért segítséget a pogányok elleni küzdelemben. A katolikus egyház fő négyévnyi egyházi tizedet engedett át Lengyelországnak.<sup>42</sup> Ugyanakkor a lengyel uralkodó unokaöccséhez, Lajos magyar királyhoz is segítségért folyamodott, de az Anjou-uralkodó ebben az időben Itáliára és az ottani ügyekre fókuszált, így ekkor elmaradt a magyar segítségnyújtás.<sup>43</sup> Azt, hogy Lajos ekkor még nem küldött sereget a források hiánya igazolja, hiszen sem a lengyel krónikás, sem a magyar krónikák és okleveles források nem utalnak arra, hogy csapatokat küldött volna a magyar király Kázmér megsegítésére.

---

<sup>37</sup> TÓTH Dominik: Létszám, ellátmány, utánpótlás. Szempontok a középkori magyar haderő vizsgálatához. In: *Magister Historiae II. Válogatott tanulmányok a 2014-ben és 2015-ben megrendezett középkorral foglalkozó, mesterszakos hallgatói konferenciák előadásaiból.* Szerk.: Farkas Csaba-Lados Tamás-Ribi András-Uhrin Dorottya. ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola. Budapest. 2016. 144.

<sup>38</sup> *Hadtörténet* 53.

<sup>39</sup> Długosz „...Lithwani plures fecerunt in Regnum Polonie, primum ... in terram Lukoviensem, ... Radomiensem et ... Sandomiriensem subitos et citatos incursus, et patratibus pluribus et detestandis cedibus, rapinis et spoliis, raptam hominum ... et pecorum predam in Lithwaniam deducebant. Excursionesque subitas et insperatas crebris et interpellatis vicibus facientes Regnum Polonie magna vastitate et calamitate affecerant et vulgus permiscuum et comune non tam crudelitate efferrata quam pavore et subito ingressu et raptu concusserant.” 258–259.

<sup>40</sup> VESZPRÉMY 181.

<sup>41</sup> Długosz „Et licet milites et nobiles Polonie, Lithuanorum non ferentes incursiones, copiis equestrim et pedestrium in unum coactis, iusto exercitu et equa acie cum illis inparticularia descendissent certamina, volentes cara suorum colonorum, rusticorum et amicorum tam corpora quam pignora per eos rapta de illorum potestate excutere, in huiusmodi tamen particularibus congressibus sequebatur, permittente occulto Dei iudicio, Polonorum fuga et Lithwanis, licet non incruenta, cedebat victoria.” 259.

<sup>42</sup> VESZPRÉMY 181.

<sup>43</sup> PÓSÁN 154.

A lengyelek 1349. évi területszerzései miatt a lengyel és a magyar uralkodók között időszerű volt egy lényeges területi vita tisztázása. 1346-tól kezdve Kázmér címei között viselte és használta a *Russiaquae dominus et heres* címet, viszont a magyar királyok is történetileg jogot formáltak e területre<sup>44</sup>, így ez az ellentmondás tisztázásra szorult.

Az 1350. április 4-én Budán kelt oklevél arról tanúskodik, hogy I. Lajos magyar király lemond Kázmér lengyel király javára Halicsról (*regnum Rusciae*). Abban az esetben viszont, ha Kázmérnak fiú utóda születik, akkor Lajos, a király testvére, István vagy valamelyik fiú örökös 100000 ft.-ért visszaválthatja a területet a lengyel uralkodótól, utóbbi pedig köteles vissza is adni azt. Ha lengyel uralkodó örökös nélkül hal meg, akkor a terület Lajosra, az öccsére vagy az örökösökre háramlik. Fontos része volt a megállapodásnak, hogy a hadászati lépések következtében kivetett adókat a magyar uralkodónak áll jogában beszedni, valamint a Német Lovagrend és mások támadása esetén katonai támogatást ígért a magyar király (*contra cruciferos de Prussia subsidium autem et auxilium*).<sup>45</sup>

A litvánok válaszul 1351-ben támadást indítottak a lengyelek ellen, Długosz szerint a seregük litvánokból, tatárokból, halicsiakból, és elfogott népek katonáiból állt (*Et exercitu haud contempnendo tam ex Lithuanis quam Thartaris et Ruthenis, hiis quoque gentibus, quas in servitutem abduxerant*). Lemberg felé indulnak, de a várat Kázmér magas falakkal és mély árkokkal megerősítette, így a környező falvakat kezdik el pusztítani.<sup>46</sup> Innen Belz várát foglalják el, majd Vlagyimir és Brest és Chełm várát. Ezeket a területeket levásztják a Lengyel Királyság területéről, és kivonulnak Lengyelországból.<sup>47</sup> Kázmér az ellentámadáshoz segítséget kér Lajos magyar királytól (*Kazimirus tandem Polonie rex habens in sui solacio Ludowigum Hungarie regem in Lithuanos grandem expeditionem agit et.*).<sup>48</sup>

I. Lajos motivációi között az Anjou- és Piast-házak közötti családi kapcsolat és a lengyel trón megszerzése volt, hiszen Kázmérnak nem született még ekkor (sem később) fiú utóda, a családi kapcsolat révén pedig igen nagy esélye volt a magyar királynak megszerezni a lengyel királyi címet. Ezen túl a pogány területeken élők keresztény hitre térítése is a magyar király céljai között volt, amit a július 11-én kelt pápai oklevél is bizonyít, amiben VI.

<sup>44</sup> RÁBAI Krisztina: Nagy Lajos litvániai hadjáratai, *Belvedere Meridionale* 22 (2010) 3-4, 54.

<sup>45</sup> AOKL. XXXIV. 256. sz.

<sup>46</sup> Długosz „...congregato, versus Leopolim procedunt et ab expugnatione quidem civitatis et castrorum Leopoliensium (iam enim illa Kazimirus Polonie rex muris fortibus et altis fossatisque profundis minuverat) abstinent, omnes tamen villas in circuitu et opida ignobilia spoliunt et quosdam ex hominibus et habitatoribus trucidant, aliquos in servitutem abducunt et deinde passim incendia diffundunt.” 261.

<sup>47</sup> Długosz „Ex Leopoliensi autem terra versus Belsz divertunt et castro Belsz conquisito, etiam ad castra Wladimiriam et Brzesze applicato exercitu diuturno tempore illa impugnant, utrumque non ferente Kazimiro rege obsessis opem per deditionem accipiunt et terras quatuor notabiles et fecundas, videlicet Belsensem, Wladimirensem, Chelmensem et Brestensem a Regno Polonie abstrahunt et earum se constituunt dominos et possessores.” 261.

<sup>48</sup> Długosz 261.

Kelemen pápa engedélyt ad a királynak, hogy „*országa mellett számos szakadár (scismaticus), filiszteus (philisteus), kun (cumanus), tatár, pogány és hitetlen van, akiket a király a Szt. keresztség és a katolikus hit felvételére akar rávezetni, s ennek érdekében parochialis egyházakat szándékozik építeni, alapítani és megadományozni.*”<sup>49</sup>

A magyar sereg napra pontos útját a Névtelen Minorita alapján rekonstruálta eddig a történettudomány,<sup>50</sup> viszont az okleveles források megvizsgálása után arra a következtetésre jutottam, hogy nem minden információ pontos a Minorita leírásában.

A Minorita szerint a király 1351. június 19-én, Szent Gervasius és Protáz vértanúk napján indult el seregével Budáról.<sup>51</sup> Viszont fennmaradt egy oklevél 1351. június 21-ről, ahol a király Széplaki Péter litteratus (jeszenői várnagy 1322-1327, Druget Fülöp familiárisa) fia peres ügyével kapcsolatban a felek megjelentek a király előtt, az ítéletlevelüket pedig a király kápolnaispánja, Zsámboki László, császmái prépost elé vitték, aki nem hozott döntést az ügyben, így a pert a jelenlegi hadjáratról való visszatérés 15. napjára halasztják. (*ad quindena reversionis nostre de presenti expedicione nostra in Buda locum mansionis nostre*).<sup>52</sup> Bár nem szerepel az oklevélben, hogy ez a litvánok elleni hadjárat-e, de nagy valószínűséggel az. Tehát a király nem indult el június 19-én a hadjáratra, ahogyan azt a Minorita leírja.

A Minorita szerint „*Keresztelő Szent János napján [június 24.] Kassára érkezett. Majd innen továbbhaladva eljutott Krakkóba.*”<sup>53</sup> A forrás nem utal arra, hogy a király mennyi időt töltött Kassán, de fennmaradt 3 nádori oklevél július 9-ről, amelyekben a nádor, Zsámboki Miklós a július 4-én, Sáros és Abaúj megyék nemeseinek tartott közgyűlésen meghozott döntésekről tájékoztat. Elképzelhető tehát, hogy a király megvárhatta a nádort Kassán, hogy az ország ügyeiről személyesen tárgyaljanak.<sup>54</sup>

Egy július 18. vagy azután kelt oklevél arról ír, hogy Miklós nádor közgyűlést tartott július 18-án Patak város mellett, ahol egy peres ügyet tárgyaltak Visk birtok ügyében. Visk ekkor a máramarosi ispánhoz tartozott, aki ekkor Lackfi István volt (1346-1353). Az oklevélből kiderül, hogy Csemernyei Márk fia: János fia: Miklós és Nauadal-i Nata fia: Gergely hadjáratban vannak, ezért az ügyet november 18-ra halasztják.<sup>55</sup> Mivel a két unokatestvér Lackfi István familiárisa volt,<sup>56</sup> így maga Lackfi is a hadjáratban vehetett részt.

<sup>49</sup> AOkI. XXXV. 416., 417. sz.

<sup>50</sup> KRISTÓ 127–130., RÁBAI 52–55., VESZPRÉMY 180–182., BERTÉNYI Iván: *Nagy Lajos király*, Bp., Kossuth, 1989, 101–102.

<sup>51</sup> Küküllei János és a Névtelen Minorita krónikája. cap. XVII.

<sup>52</sup> AOkI. XXXV. 338. sz.

<sup>53</sup> Küküllei János és a Névtelen Minorita krónikája cap. XVII.

<sup>54</sup> AOkI. XXXV. 394, 395., 396. sz.

<sup>55</sup> AOkI. XXXV. 462. sz.

<sup>56</sup> ENGEL: Arch. I. 152.

Egy július 25-én Esztergomban kelt oklevél tájékoztat minket arról, hogy Capa-i János fia: Péter Lampert fiaival: Jánossal, Péterrel és Lászlóval szemben pert indított. Július 25-én megegyezett a két fél, Lampert fiai a király parancslevelét bemutatták, aminek értelmében a király Budára való visszatérésének 15. napjára halasztják az ügyet.<sup>57</sup> A király tehát nem tartózkodott ekkor Budán, mert a hadjárat már javában zajlott ekkor. A Névtelen Minorita szerint ekkor vonult az egyesült lengyel-magyar sereg a litvánok felé Lajos vezetésével.<sup>58</sup>

Egy július 29-i Kárász mellett kelt nádori oklevél arról ír, hogy birtokvita zajlik Bánki Pál és Noghsemyen-i László fia: Mihály, valamint Magyar Pál és Magyar Dénes között. Előbbiek szerint Dénes egy részt hatalmaskodva Magyar Pál birtokaihoz csatolt. A nádor döntése értelmében Dénesnek november 18-án meg kell jelennie a királyi curiában, hogy bemutassa az okleveleket.<sup>59</sup> Valószínűsíthető, hogy azért jelölte ki a nádor november 18-at az oklevélbemutatásra, mert úgy számoltak, addigra biztosan otthon lesz a király.

Egy augusztus 6-i Gelenés mellett kelt oklevél szintén a nádor által november 18-ra való perhalasztást tartalmaz. Eszerint augusztus 1-jén Gelenés falu mellett Szatmár és Ugocsa nemesei számára közgyűlést tartottak, ahol Várdai János (1315-1357) mester nevében Dénes fia: Miklós, a szerviense szólalt fel. Június 1-jén Kukesd birtokot is fel akarták becsülni, de azt megtiltotta nekik Zonga Péter fia: Péter mester. János szerviense kérte a nádort, szolgáltasson urának igazságot. Ekkor Tamás fia János fia: László és testvére Fülöp elmondták, hogy zálogba adták a területet Péter mesternek, de az az oklevelet nem adta vissza és a birtokért járó pénzt sem fizette ki. Vasvári Tamás (1333-1357), Marócsuk familiárisa, beregi alispán, és Chornawodai János fia: Tamás mester felszólaltak, hogy Kukesd birtokot Tamás és testvére Fülöp nem osztották még fel egymás között. A nádor az ügyet november 18-ra halasztotta Budára, amikor ítéletet fog hozni.<sup>60</sup>

Augusztus 7-i oklevél szerint a pilisi apát és a Bozok-i prépost jelenlétében birtokfelmérést végeztek a Hont megyei két Morot birtokon. Mivel a határok bemutatása nem egyezett a két fél esetében, ezért a király jelenléte előtti megvitatásra halasztották az ügyet, augusztus 8-ra.<sup>61</sup> Ez bizonyítja, hogy a király augusztus 7-én nem volt még otthon. De kérdés, miért egy nappal későbbre halasztották? Valószínűsíthető, hogy elírást tartalmaz az oklevél, és november 18-ra halasztották ezt a pert is.

1351. augusztus 11-én, a litvánok földjének határán kelt királyi oklevél szerint Gyulaházi Gyulának (Györk/Gergely fia, Meggyesi Simon familiárisa 1321-59), „*hűséges*

<sup>57</sup> AOKl. XXXV. 475. sz.

<sup>58</sup> Küküllei János és a Névtelen Minorita krónikája cap. XVII.

<sup>59</sup> AOKl. XXXV. 486. sz. Engel: Arch II. 152.

<sup>60</sup> AOKl. XXXV. 524. sz. ENGEL: Arch. II. 254.

<sup>61</sup> AOKl. XXXV. 528. sz.

*szolgálatai és vére hullása fejében különös kegyből*” a Körös megyében fekvő Craunara birtokot adományozza.<sup>62</sup> Gyula tehát részt vett a hadjáraton, és feltehetően Meggyesi Simon győri, bakonyi 1347-1360, sárosi és szepesi 1350-1351 és pozsonyi ispán 1351-1360 is.<sup>63</sup>

Az augusztus 17-én kelt oklevélben (Visszatérőben a litvánok földjéről) Nagymihályi Jákó fia László fia: János (1335-52) udvari lovag (1351) vásártartási jogot kért az uralkodótól keddenként az Ung megyében lévő Tiba nevű birtokán, ezt Lajos meg is adja neki.<sup>64</sup> Bizonyítható tehát, hogy János is ott volt a hadjáraton.

Egy másik augusztus 17-i Volhínia határánál kelt oklevél szerint Kestutis litván fejedelem a magyar királytól azt kérte, Büki Miklós fia: Lőrincet mentse fel bűne és a fővesztés ítélete alól. Ezt a király meg is teszi.<sup>65</sup> A Minorita szerint augusztus 15-én kötött békét a két fél, így ekkor még nem valószínű, hogy megszökött Kestutis.<sup>66</sup> A Volhínia kifejezés használata azért jelentős, mert a korban a magyar oklevelek nem használták ezt a kifejezést a terület megnevezésére, valószínűsíthető tehát, hogy lengyel lejegyzője lehetett az oklevélnek.

Egy augusztus 23-i oklevél tájékoztat arról, hogy Kald-i Imre fia: Imre mester és Kald-Egyed fia: Simon a köztük folyó pert elhalasztják Egyed fia: Paris visszajövetelének 22. napjára. (*Pro Paris et Simone filiis Egydi de Kald contra magistrum Emericum de eodem in 22. die adventus ipsius Paris de Littuania super fiendo arbitrio in conventu de Demeng memorialis*).<sup>67</sup> Tehát Paris is részt vett a hadjáraton.

Egy szeptember 20-i oklevél szerint szeptember 8-án Széplaki Péter litteratus fiai: Miklós és Fülöp megjelentek és bemutatták az okleveleiket, de Honk kassai polgár nem, ezért ő bírságot kap. Az oklevél szerint (*in quindena reversionis dominus nostri regis de partibus Litvanis in Budam locum mansionis sue in festum Nativitas Beatus virgo gloriosus.*) szeptember 8. előtt már két héttel otthon volt a király,<sup>68</sup> tehát előbb ért haza, semmint ahogyan azt a Minorita leírja (szeptember 15.). Az október 4-én Egerben kelt oklevél tájékoztat arról, hogy ekkor már letelt a hadjáratról való visszatérés 15. napja.<sup>69</sup>

Október 6-án Vásári Miklós esztergomi érsek (1350-1358) vikáriusa, Domokos prépost tudatja Simonnal, a Vaal-i egyház rectorával, hogy Szkáros-i Miklós fia: Miklós és fiai: László és István, valamint Malah-i Puthu fia Pál felesége: Erzsébet és Dobaz Mihály

<sup>62</sup> AOkI. XXXV. 531. sz. ENGEL: Arch. II. 133.

<sup>63</sup> Engel Arch II. 159.

<sup>64</sup> AOkI. XXXV. 541. sz. ENGEL: Arch. II. 173.

<sup>65</sup> AOkI. XXXV. 542. sz.

<sup>66</sup> Kükkölli János és a Névtelen Minorita krónikája cap. XVII.

<sup>67</sup> AOkI. XXXV. 550. sz.

<sup>68</sup> AOkI. XXXV. 598. sz.

<sup>69</sup> AOkI. XXXV. 633. sz.

felesége Ilona között folyó pert a „litván részekre indított királyi had feloszlásának 22. napjára halasztotta”, de ez nem történt meg, ezért november 18-ra halasztja a pert <sup>70</sup>

A fenti oklevelekben szereplő személyeken kívül a Minorita szerint részt vett a hadjáraton „Raholcai” Kont Miklós pohárnokmester (1345-1351) is. Tamás vajda (Gönyői Tamás 1350-1351) fia: Konia, Rikalf fia: László (udvari ifjú 1339, udvari lovag 1345-1346), Czudar Péter (udvari ifjú 1347-1356) és Jakab fia Miklós, Lackfi István vajda fia, Miklós. Az 1352. április 26-i oklevél szerint a két Nagymartoni Miklós ott volt a litván hadjáraton 1351-ben. <sup>71</sup> Ott volt a lengyel származású Marócsuk beregi ispán (1343-1360) is. <sup>72</sup>

A Minorita arról tájékoztat, hogy Lajos június 24-től kezdve 8 napig tartózkodott Krakkóban, majd július 13-án, Szent Margit napján érkezett meg a két sereg Szandomirba, ahonnan Lublinhoz, a lengyel-litván határon fekvő városhoz mentek. Itt Kázmér csaknem halálosan megbetegedett, így a lengyelek esküt tettek Lajosnak, hogy engedelmeskednek neki, ha a lengyel ügyekben sem a király öccsének, Istvánnak, sem a német Wolfhardnak és Konrádnak nem lesz beleszólása. Ezt Lajos elfogadta, az egyesült sereget pedig 15 nap vonulás után a litvánokhoz vezette. <sup>73</sup>

Długosz Kázmér megbetegedéséről és a lengyelek esküjéről semmit sem említ. Viszont 1355-ben kiadták a budai privilégiumot, aminek előzménye a történettudomány szerint a lengyel világi és egyházi főurak előbb említett esküje és Kázmér esetleges halála utáni trónöröklés kérdésének megoldása volt. Ez azért volt szükséges, mert Kázmér betegsége rávilágított arra, hogy a trónöröklés kérdését tisztázni kell, hiszen törvényes fiú utóda nincs a királynak. <sup>74</sup>

A Minorita szerint a király Marócsukot, Tamás vajda fiát, Koniát és Rikalf fia Lászlót küldte túsul a litvánoknak, akik a litvánok táborában maradtak, ameddig Kestutis litván fejedelem a magyar királyhoz ment. A béke feltételei szerint Kestutisnak katonai segítséget kell nyújtania Lajosnak, ha a Német Lovagrend által elfoglalt területeteket megkapják a litvánok, és a Lovagrenddel és tatárokkal szembeni harcokban segítik a magyar királyt. Továbbá Nagy Lajos koronát kér a pápától a litvánoknak, Kestutis és testvérei a litván nép egészével együtt pedig megtér a keresztény hitre. Ehhez kapcsolódóan pedig érsekségeket, püspökségeket és kolostorokat alapítanak a földjükön. Ezen túl a litván fejedelem Budára megy a magyar királlyal és ott veszi fel a keresztiséget, illetve Litvánia, Magyarország és

<sup>70</sup> AOkI. XXXV. 643. sz. Engel: Arch. I. 63.

<sup>71</sup> AO. V. 359. sz.

<sup>72</sup> WERTNER Mór: Nagy Lajos király hadjáratai, Hadtörténelmi Közlemények, 1918/1., 95–97. Engel Arch. II. 155.

<sup>73</sup> Küküllei János és a Névtelen Minorita krónikája. cap. XVII.

<sup>74</sup> BAGI 40.

Lengyelország között megkötnek egy örökös békét, a magyarok pedig adózás nélkül mehetnek litván területekre.<sup>75</sup>

Augusztus 15-én a fenti esküt pogány litván szokás szerint is megerősítette Kestutis, amikor is vörös színű ökröt áldozott. Ezután a magyar király Kestutis öccsét, Lubartot is elengedte, akit még Kázmér fogott el. A Minorita szerint a békekötésben Kont Miklósnak (pohárnokmester 1345-1351) volt nagy szerepe.<sup>76</sup> A békekötést és annak pogány megerősítését nem említi más forrás, így megtörténte kérdéses.

Lajos célja a minél kevesebb embervesztés volt, ezért is törekedett a békekötésre a harc helyett, Kestutis is hasonlóan gondolkodhatott, valamint utóbbi fő célja a testvére, Lubart kiszabadítása lehetett. Legnyomósabb érve az lehetett a békekötés mellett, hogy a lengyel-magyar támadással egyszerre a Német Lovagrend is támadást indított a litvánok ellen a Memel folyó térségében Samogitia felé. Bár Lajos valószínűleg nem, de Kázmér király egyeztetetett a támadásról a Lovagrenddel.<sup>77</sup>

A Minorita ezután leírja, hogy Kestutis háromnapnyi lovaglás után megszökött,<sup>78</sup> a szökésről Długosz is tájékoztat. Viszont utóbbi szerint Kázmér harcot vívott a litvánokkal, sokukat meg is ölt.<sup>79</sup> Küküllei szerint is harccal foglaltak el területeket a litvánoktól.<sup>80</sup> A három forrás közül a Minorita tudósítása a legvalószínűbb, hiszen 1352-ben újra hadjáratot szervez a magyar és a lengyel király a litvánok ellen, megtorolva a hazafelé Lajost és embereit ért litván zaklatásokat, valamint Kestutis esküszegését.<sup>81</sup>

## **VI. Az 1352. évi litván hadjárat**

Az 1352-es hadjáratról az okleveles forrásokból már kevesebb áll a rendelkezésünkre, hogy az eseményeket rekonstruálhassuk. Az előző évi sikertelenség miatt a lengyel és a magyar király is újra támadást akart indítani, amit meg is tettek.<sup>82</sup> Küküllei János erről az eseményről is igen rövid tájékoztatást ad, ezen felül a hadjárat sikerességét írja le.<sup>83</sup> A Névtelen Minorita erről az eseményről is részletes tájékoztatást ad, de ezeket az információkat fenntartással kell kezelnünk. A Minorita azt mondja, a király február 22-én indult Budáról,

---

<sup>75</sup> Küküllei János és a Névtelen Minorita krónikája cap. XVII.

<sup>76</sup> Uo. XVI. Engel: Arch. I. 43.

<sup>77</sup> PÓSÁN 154–155.

<sup>78</sup> Küküllei János és a Névtelen Minorita krónikája cap. XVII.

<sup>79</sup> Długosz 261–262.

<sup>80</sup> Küküllei János és a Névtelen Minorita krónikája cap. XVII.

<sup>81</sup> PÓSÁN 154.

<sup>82</sup> PÓSÁN 155., KRISTÓ: 128.

<sup>83</sup> Küküllei János és a Névtelen Minorita krónikája, XVII.

március 11-én ért Sanokba, majd március 21-én Belz várához ért, ahol a lengyel és magyar sereg találkozott egymással. A harcok közben I. Lajos is sérülést szenvedett, egy súlyokkal vágta fejbe. A harcok nem vezettek dűlőre a felek között, ezért a következő napon, április 1-jén, Kont Miklós tanácsára békét kötöttek a felek.<sup>84</sup>

Az okleveles források nem tájékoztatnak a hadjárat pontos indulásáról, sem annak eseményeiről. A király április 12-i hazatérének ellentmond, hogy 13 oklevél beszámol olyan peres ügyekről, ahol perhalasztás történt május elsejére.<sup>85</sup> Ez véleményem szerint két dolgot jelenthet. Egyrészt, a Minorita leírása nem pontos, vagyis a király nem ért haza Budára április 12-én. Másrészt, a király és néhány katonája igen, de a sereg egy másik része, köztük azon személyek, akik a peres ügyekben érintettek voltak, később értek haza, ezért kellett ügyeiket május 1-re halasztani.

A március 7-én kelt oklevelekből következtethetünk arra, hogy Kállói István, Borsa Beke familiárisa ott volt a hadjáraton,<sup>86</sup> egy másik, március 26-án Vácon kelt oklevél igazolja, hogy a macsói bán, Ostfi Miklós (1340-1359) fia, Domokos is a hadjárat résztvevői közé tartozott.<sup>87</sup> Ezeken túl, a Minorita szerint Perényi Miklós hrussói várnagy (1352)<sup>88</sup>, Paksi Leusták somogyi ispán (1349-1362),<sup>89</sup> Szécsi Miklós szörényi bán (1350-1355),<sup>90</sup> Bebek Balázs és Raholcai „Kont” Miklós későbbi nádor (1356-1367).<sup>91</sup>

A Minorita visszaútról történő leírása kevés valóságos információt tartalmaz, hiszen tele van valószínűtlen történetekkel.<sup>92</sup> Így a leírást fenntartásokkal érdemes kezelni véleményem szerint.

## VII. Az 1352–1354-ig terjedő időszak

---

<sup>84</sup> Uo. XVII.

<sup>85</sup> AOKL. XXXVI. 161, 166, 199, 200, 220, 225, 239, 240, 241, 292, 299, 300, 302, 303, 306, 308, 309, 310, 311, 312. sz.

<sup>86</sup> AOKL. XXXVI. 200. sz. Engel: Arch. II. 121.

<sup>87</sup> AOKL. XXXVI. 240. sz. Engel: Arch. I. 27.

<sup>88</sup> ENGEL: Arch. II. 189.

<sup>89</sup> ENGEL: Arch. II. 182.

<sup>90</sup> ENGEL: Arch. I. 32.

<sup>91</sup> Névtelen Minorita XVII. Engel: Arch. I. 3.

<sup>92</sup> Uo. „Míg a király itt időzött, húsnál több rutén jött oda és mondták, hogy a tatár sereg Kitaigrod irányába fordult, mert hallották, hogy a ... király már eltávozott. Ezt hallva a király ... átúsztatott a folyón s egy Dobravahuszka nevű, víz övezte udvarházhoz érkezett, ahol ... semmi eleséget nem talált. ... egy rutén felgyújtotta a házat, s a király és egész kísérete csak nehezen menekült a ... veszedelemből. Az udvarházból ... csak egy keskeny kijárást vezetett egy kis hídon át. ... a király ... nekivágott a ruténok hatalmas havasainak. Sziklás hegyeken, sok helyütt a lovak nyergéig érő havon át haladt nagy veszedelemmel és hetvennégy ízben úsztatott át a Szeret folyón.” cap. XVIII.

Długosz újabb litván betörésről tájékoztat minket. Eszerint 1352-ben Algirdas litván fejedelem felbérelte a tatárokat, akik Podólia területére támadtak, azt feldúlták, majd zsákmányokkal tértek haza. A támadás okaként Lemberg lengyel kézre kerülését említi.<sup>93</sup> Ennek hatására a lengyel király a katolikus egyházfőtől kért segítséget; keresztes hadjárat meghirdetését szerette volna. Ezt VI. Ince pápa (1352–1362) meg is tette, 1352. július 27-én meghirdette a keresztes háborút. Bűnbocsánatot ígért mindazoknak, akik személyesen vesznek részt a hadjáratban, vagy pénzzel támogatják azt.<sup>94</sup> A pápa felhívását két oklevél is alátámasztja május 15-ről, amikben a pápa keresztes hadjáratot hirdet Lengyelország, Csehország és Magyarország területén. A pápa ígérete szerint, akik részt vesznek a pogányok elleni harcokban legalább egy évig, olyan bűnbocsánatot nyernek, mint azok, akik a Szentföldre zarándokolnak.<sup>95</sup>

A keresztes hadjárat meghirdetése ellenére nem gyűlt össze megfelelő sereg és pénz, ennek okán Kázmér a Német Lovagrendtől vett fel kölcsönt 40000 aranyforint értékben 12 évre, ezen periódusra pedig a lovagrendnek elzálogosította Dobrzyn tartományt.<sup>96</sup> Mindennek köszönhetően 1352 nyarán Kázmér újra hadjáratot vezetett a litvánok ellen, de ez is sikertelenül zárult, így azon év őszen fegyverszünetet kötöttek két évre a status quo alapján. Ennek értelmében Volhínia Lubart, Halics pedig Kázmér fennhatósága alá került. A litván fejedelem ígéretet tett arra, hogy tatár támadás esetén megsegíti a lengyeleket, utóbbiak pedig abban az esetben nyújtanak katonai segítséget a pogányoknak, ha magyar támadás érné őket.<sup>97</sup>

A fegyverszünet rövid életet élt meg, hiszen 1353-ban újra támadást indítottak a litvánok a lengyelek ellen.<sup>98</sup> Egy november 23-án, Avignonban kelt pápai oklevél alapján bizonyos, hogy a Német Lovagrend is harcolt a litvánok ellen, hiszen a nagymester és a lovagrend tagjai (*magister et fratres hospitalis sancte Marie Theotonicorum Ierosolimitani*) kérték a pápa segítségét, hogy a Mazóviai herceg támadásait állítsa meg.<sup>99</sup> Długosz mind a lengyeleket ért támadásról ír, eszerint Lajossal együtt elfoglalták Valgyimirt, és folyamatosan a litván inváziókat torolták meg. Algirdas Kázmér esküszegése miatt 1353. július 7-én betört Halicsba egy sereggel, ott pusztítást végeztek és a zsákmányokkal haza

---

<sup>93</sup> Długosz „Thartari magna glomerati multitudine et ab Olgerdo Lithwanie duce donis et promissionibus variis illecti, terram Podolye Regno Polonie subiectam varia cede et spoliis vastarunt. Grandi enim prefatus Olgerdus dux Lithuanie cruciatur spiritu, quod Kazimirus Polonie rex plenam Leopoliensis terre possessionem mortuo Boleslao filio Troydeni ducis Mazowie, nactus fuisset. Hic Olgerdus genitor fuit Wladislai secundi exposit Polonie regis, qui in gentilitate positus Iagell vocabatur”. 266–267.

<sup>94</sup> VMPL I. Nr. 713., PÓSÁN 155.

<sup>95</sup> AOKl. XXXVI. 363. 364.

<sup>96</sup> Az elzálogosításról bővebben tájékoztat PÓSÁN 155.

<sup>97</sup> PÓSÁN 156.

<sup>98</sup> PÓSÁN 156.

<sup>99</sup> AOKl. XXXVII. 727. sz.

tértek.<sup>100</sup> Mind pedig a lovagrendet ért zaklatásokról. A litván sereget Algirdas és Patrykyg vezette, Poroszországban szintén pusztítást végeztek, majd a megszerzett zsákmányokkal visszatértek a litván területekre.<sup>101</sup>

A fentiek következtében a tatárokkal próbált meg szövetséget kiépíteni a lengyel király, hogy azok segítségére legyenek a litvánokkal szemben. Gambek kán és III. Kázmér között született valamilyen megállapodás, hiszen egy 1355-ben kelt oklevél szerint valamilyen adót fizetett a tatároknak, mivel megállapodásuk egyik feltétele az volt, hogy Kázmér elismeri a tatár fennhatóságot Halics felett, és ezért évi adót is fizet nekik.<sup>102</sup>

Mivel a tatárok nem tartották be ígéretüket, Kázmér újra a pápához fordult, aki egyrészt átengedte az egyházi tizedet, másrészt újfent keresztes hadjáratot hirdetett. Utóbbiról 1354. november 10-én tájékoztatott, előbbiről 1355. február 12-én, amikor is négy évnyi egyházi tizedet engedett át Kázmérnak.<sup>103</sup> 1354-ben I. Lajos figyelmét a szerb területek kötötték le, ahova ebben az évben hadjáratot is indított, így kevésbé tudott a lengyel-litván-tatár problémákkal foglalkozni.<sup>104</sup> Bár Długosz erről nem ír, de 1354-ben is támadásokat indítottak a litvánok a lengyelek ellen, ezt bizonyítja egy 1354. november 10-én Avignonban kelt pápai oklevél is, amiből megtudjuk, hogy Kázmér folyamatosan panaszkodik VI. Ince pápának a litván és tatár zaklatások miatt.<sup>105</sup> Długosz viszont keveset ír erről az évről, hiszen csak a lovagrendet ért támadásokról értekezik. Eszerint a litvánok Wartemberget támadták meg, majd zsákmányaikkal hazatértek litván földekre, a lovagrend akkori nagymestere, Winrich von Kriptide (1351-1382) nem támadta meg a litvánokat.<sup>106</sup> Kázmér tisztában volt

---

<sup>100</sup> Długosz „Fremitu magno et furore Lithuanorum duces Olgerth, Keystuth, Skrigello succensi, quod Kazimirus ... cum nepotis sui Ludovici ... assistencia personali terras ... Russie ab eis occupatas hostiliter vastaverat et Wladimiriensem terram in suam redegerat dicionem, satagebant continue de ea invasione se ultrum iri. Lubardus ... forciori quo poterat exercitu congesto secrecius quo poterat ad Halicziensem civitatem, que iam tunc per Kazimirum Polonie regnem tenebatur septima die Iulii mensis perveniens, treguris, que inter Kazimirum regem et Lithwanos iureiurando firmate fuerant, fraudulentem et inique violatis, eam comprehendit et magna civium et mercatorum multitudine occisa ferai etiam strage in feminas et pueros, qualem barbarica gens edere solet, facta, plurimis ditatus et onustus spoliis, non eudens illic consistere civitatem succendens veloci fuga in Lithuaniam effugit.” 267–268.

<sup>101</sup> Długosz „Congesto ex Lithwanis et Ruthenis Olgerth, Keystuth et Patrykyg Lithwanie duces exercitu, in Prussie terram ire pergunt, cladem apud Labyow acceptam et submersionem Smolnensis ducis ulturi, Quam circa districtum Resil ingressi, feritate barbarica passim in sigulos tam senes quam impuberes seviendo vastant. Populacione autem lacius extensa multis mortabilibus trucidatis et plurimis captis, inter quos quingenti nobiles preter vulgu et agrestes numerabantur, nullam passi resistenciam, Lithwaniam redierunt.” 268.

<sup>102</sup> CDP III. Nr. 83. és PÓSÁN 156.

<sup>103</sup> VMPL I. Nr. 739., PÓSÁN 156., KRISTÓ 136.

<sup>104</sup> KRISTÓ 132–134.

<sup>105</sup> AOkl. XXXVIII. 477. sz.

<sup>106</sup> Długosz „Copia in frequentiori quo poterant numero Olgerth, Keystuth, Patrikyg et Skirgello Lithwanie duces in expeditionem coactis, Ruthenorum insuper usu solaciis in Prussie terram descendunt et regionem circa Wartemberk aggressi in homines et tecta seviunt. Necatisque senibus et impuberibus vicisque incensis neque magistro Prussie Wenricho de Knipode neque aliquo ex comandatoribus decernere cum barbarorum multitudine audente, in Lithuaniam regrediuntur, tam cum pecore et spoliis quam cum utriusque sexus captivis in miserabilem servitutem traductis.” 269–270.

azzal, hogy unokaöccse segítsége nélkül nem tud sikeres hadjáratot vezetni a pogányok ellen. Éppen ezért személyes látogatást tett 1355-ben Budán, ahol Lajos segítségét kérte, hivatkozva a két ország között már korábban megkötött szerződésre, még 1339-ből. Lajos ígéretet tett arra, hogy, ha személyesen nem is tud részt venni a hadjáraton, csapatokat küldeni fog.<sup>107</sup> A budai találkozón történt még egy fontos esemény, ami I. Lajos lengyel uralkodását érinti. Ekkor tett ugyanis ígéretet arra, hogy a lengyel törvényeket tiszteletben fogja tartani, plusz adókat nem vet ki, az elszállásolását is saját költségen fedezi.<sup>108</sup>

## VIII. Az 1355–1356-ig terjedő időszak

A III. Kázmér és I. Lajos között létrejött szerződés még ugyanebben az évben, 1355-ben a gyakorlatban is megvalósult. Tudjuk ugyanis, hogy ebben az évben volt egy lengyel hadjárat Litvánia ellen, amiben a magyar király is részt vett, igaz nem személyesen, hanem seregküldés révén. Magáról a hadjáratról nem rendelkezünk sok forrással, így csak következtetni lehet az események alakulására. A lengyel király által vezetett hadjárat 1355 júliusának vége és novemberének vége közé datálható. Paul W. Knoll szerint a fenti időintervallumot alátámasztja egyrészt, a magyar csapat mozgása, amely júliusban indult Budáról a lengyel területekre, majd október elején tértek vissza. Ez egyrészt a hadjárat megtörténtét, másrészt annak datálását is alátámasztja.<sup>109</sup> Egy 1355. július 8-án, Budán kelt nádori perhalasztó oklevél bizonyítja, hogy a magyar király valóban küldött sereget Kázmér megsegítésére. Az oklevélben egy perhalasztásáról írnak, ahol megnevezik, hogy a perhalasztás oka, hogy az egyik fél éppen hadjáratban van, amit a lengyel király megsegítésére küldtek (*mediantibus quibus idem dominus noster rex universas causas magistri Stephani prenotati eoquod in subsidium regis Polonie fratris sui ex suo mandato esset profecturus*).<sup>110</sup> Knoll még egy forrást használ, hogy a hadjárat meglétét igazolja. 1356-

<sup>107</sup> PÓSÁN 156.

<sup>108</sup> Długosz „Hii cum Ludowigum regem Hungarie Dude offendissent, legacionem eis impositam exponendo, rogant regem, ut cum Kazimirus Polonie rex avunculus suus orbus filiis declinet et in senectam et dissolutionem et sibij vigore pactorum dudum inter Kazimirum ... et Karolum ... initorum et per ipsum Ludowigum innovatorum, Regni Polonie debeatur successio, Regni Polonie prelatos, duces, barones, ... in eventum successionis huius de observandis et manutenendis privilegiis, libertatibus iuribusque et legitimis eorum, et signanter quod Regnum Polonie nullis taliis, exaccionibus et collectis, sed nec stacionibus aut descensibus in loca ecclesiastica vel secularia gravabit, sed sumptibus regiis sibi comparabit necessaria, et si ipsum et nepotem suum germanum ducem Iohannem, prole masculina non extante, decedere contigerit, ut prelati, duces, militares ... Regni Polonie eo ipso pactis, ... sibi et fratribus suis in eventum mortis Kazimiri ... prestitis, intelligantur soluti, per suas patentes literas in Regnum Polonie referendas certificet et assecuret.” 274. A budai kiváltságlevélről és annak későbbi hatásairól legújabbán BAGI Dániel számol be, BAGI Dániel: Az Anjouk Krakkóban, Pécs, Kronosz, 2014.

<sup>109</sup> KNOLL 157–159.

<sup>110</sup> AO. VI. 222.

ban meghalt Stanisław Ciołek lengyel lovag egy tatár támadás következtében, mivel III. Kázmér a vlagyimiri vár védelmére küldte, de ott meghalt. Mivel a két, már tárgyalt hadjáratban, 1351-ben és 1352-ben a litvánok elfoglalták a vlagyimiri erődöt, így csak akkor tudott annak védelmére embereket rendelni a lengyel uralkodó, ha azt már visszafoglalta, Knoll szerint az 1355. évi hadjáratban.<sup>111</sup> Viszont fontos kiemelni, hogy elképzelhető, hogy nem 1355-ben, hanem 1356-ban foglalta vissza a vlagyimiri várat a lengyel sereg, mert a visszafoglalásról nem írnak a források pontosan.

Érdekesnek hat, hogy az a Jan Długosz nem ír lengyel sikerről, aki az eddigiek folyamán, – ha röviden is – de mindig tájékoztatott a két fél közötti konfliktusokról az 1350-es években. Éppen ezért véleményem szerint a hadjárat sikeressége mégis megkérdőjelezhető.

A krónikás viszont egy ugyanezen év februárjában történt, a Német Lovagrend által indított támadásról tudósít. Leírása szerint a teuton lovagok 1355. február 2-án indítottak offenzívát a litvánok ellen. A hadjáratot Winrich von Kriptide nagymester vezette, a sereg Myedniki (*Myedniky*) területén és Samogitia területén (*universam Samagittarum regionem*) végeztek pusztítást, majd a zsákmányaikkal és foglyaikkal hazatértek saját földjükre.<sup>112</sup> Ez azért is fontos számunkra, mert megmutatja, hogy milyen gyorsan változtak a szövetségek Kelet-Európa ezen területein. 1355 nyarán szerződést kötöttek a litvánok és a Német Lovagrend. A szerződés értelmében a német kereskedők, különösen a toruńiak védve lettek a Kelet-Ruténiába történő átjárás során. Ez a Lovagrend számára fontos volt, hiszen jelentős kereskedelmet bonyolítottak ezen a területen. Cserébe viszont a lovagok védelmet ígértek a litvánoknak Lengyelországgal szemben.<sup>113</sup> Fennmaradt egy oklevél VI. Ince pápától 1356. szeptember 17-ről, amiben felszólítja a lovagokat, hogy a litvánokkal szembeni harcokban segítsék meg a lengyel uralkodót.<sup>114</sup> Ez Pósan László szerint annak bizonyítéka, hogy III. Kázmér 1355 után is próbálkozott egy litvánok elleni támadással, amit a pápa is támogatott, valamint újabb támogatókat próbált szerezni.<sup>115</sup> Knoll szerint viszont ez a pápa feddését jelenti, aki nem vette jó néven, hogy a keresztések a litván néppel kötnek megállapodást.<sup>116</sup> Lévén, hogy a Német Lovagrend, amely a kereszténység terjesztését tűzte ki célul, a pogány litvánokkal köt szövetséget, valószínűbb, hogy a pápa felháborodását váltotta ki.

---

<sup>111</sup> KNOLL 157–159.

<sup>112</sup> Długosz „In Vigilia Purificacionis Sancte Marie Wenricus de Knipode Prussie magister cum Cruciferis peregrinisque et propriis militibus Lithuaniam ingressus, districtum Myedniky et universam Samagittarum regionem populatur et vastat. Incensis autem villis tectisque ac impuberibus senibusque cesis, cum captivorum multitudine et spoliis Ragnetham rediit, ubi castrum Ragnetha fortuito igne conflagravit et Wenricus magister equo prolapsus in dextra manu confractus est., 276–277.

<sup>113</sup> KNOLL 159–160.

<sup>114</sup> MHP I. Nr. 769.

<sup>115</sup> PÓSAN 157–158.

<sup>116</sup> KNOLL 159–160.

A lovagrend nem is küldött sem katonai, sem pénzügyi segítséget a lengyelek számára. Ennek okaként azt nevezték meg, hogy északkeleten folyamatos harcban állnak a litvánokkal, amivel litván erőket kötnek le, vagyis a segítségnyújtás részükről megtörtént és történik folyamatosan. Így pedig III. Kázmér király optimálisabb körülmények között tud támadást indítani délkelet felől.<sup>117</sup>

1356. május 1-jén, Prágában IV. Károly császár kiadott egy megerősítő oklevelet. I. Lajos 1353. május 27-én kelt két oklevelét erősíti meg. Tartalma az volt, hogy IV. Károly megkapja a swidnicai és jawori fejedelemségeket (*ducatus*), Lajos és Kázmér megkapja közösen a plocki fejedelemséget, amiért cserében IV. Károly fennhatósága alá kerülnek Byczyna (*Byczina*) és Kluczbork (*Kreuzburg*) városok, amelyek Sziléziához tartoztak.<sup>118</sup> Ez azért jelentős információ, mert 1356-ban a lovagrend nemcsak hátráltatta Kázmért azzal, hogy nem segített neki a litvánok ellen, hanem egy támadást is indítottak Mazóviába, a fent említett, nemrég megszerzett területekre. A támadás látszólagos célja néhány határmenti vár elfoglalása volt. A valós ok azonban inkább gazdasági jellegű volt. A lengyelek kelet felé irányuló terjeszkedésének megakadályozása volt ugyanis az elsődleges szempont, ugyanis itt a rend számára fontos kereskedelmi útvonalak feküdtek. Knoll szerint tehát a lovagrend ezen lépését egy sikeres elterelőtaktikaként kell felfognunk, ugyanis a lengyel uralkodó a támadás miatt kénytelen volt visszavonulni.<sup>119</sup>

1356. január 21-én egy litván támadásról ír Długosz. A hadjárat során a pogányok betörték a lovagrendi területekre, ahol több napon át végeztek pusztítást, majd hazaindultak zsákmányokkal és foglyokkal együtt.<sup>120</sup> Ez a támadás valószínűleg a fentebb már említett, az előző év elején megtörtént, a lovagok által a litván területekre irányuló betörés megtorlása volt pogány részről.

Ugyanebben az évben a litvánok Volhíniába is támadást indítottak, ott Vlagyimir várát megostromolták, amit sikeresen el is foglaltak. Mindezek ellenére mégis pozitív változás állt be a lengyel-litván kapcsolatok terén.<sup>121</sup> Paul Knoll felhívja a figyelmet ugyanis arra, hogy 1356-tól kezdve III. Kázmér visszatért azon elképzeléséhez, miszerint a litván fejedelmeket és népüket kereszténnyé tegye. 1348–1349 között már voltak erre próbálkozásai, de ezek nem

<sup>117</sup> PÓSAN 158.

<sup>118</sup> AOkl. 1356. 240, 241, 242, 243.

<sup>119</sup> KNOLL 160.

<sup>120</sup> Długosz „In vigilia sancte Agnetis Lithwanorum duces Olgerth, Keystuth et Patrikyg in magno et forti exercitu terram Prussie ingressi, pluribus diebus tam in longum quam in latum eam cedibus, igne et spoliis populantur, adeo quoque tunc in illam magistro et Cruciferis non prodeuntibus in aciem, sed tueri tantummodo castra contentis) grassati, ut fere universam Prussiam crediti sunt hostiliter pervagasse. Cede autem barbarica in senes et impuberes edita, cum plurimis et pene innumerabilibus tam captivis quam spoliis Lithwaniam rediere.” 285.

<sup>121</sup> KNOLL 160–161.

jártak sikerrel akkor (és most sem). Mindennek több oka is volt. Egyrészt az eddigi kudarcok állhattak a váltás háttérében, valamint Kázmér egy keresztény uralkodó volt, így mindenképpen fontos volt számára a keresztény hit terjesztése. Ezen túl, ha a litvánok letérnek a pogány útról a keresztény hitre, akkor az egyház befolyása fog érvényesülni, ami pozitív változásokat hozhat Kázmérra nézve is, hiszen az eddigiekkel ellentétben a befolyását könnyebben és eredményesebben kiterjesztheti rájuk.<sup>122</sup>

## IX. Az 1357–1360-ig terjedő időszak

1356-ban nem volt túl baráti a viszony Lengyelország és a Német Lovagrend között, ez pedig 1357-re sem változott meg. A lovagok ugyanis VI. Ince pápát próbálták meg Kázmér ellen hangolni. Ezen lépéseik sikerrel is jártak, hiszen 1357. január 24-én a pápa felrótta egy Kázmérnak szóló oklevelében a tatárokhoz és litvánokhoz közeledő, a korábbi években tett lépéseit. Így tehát logikusan kikövetkeztethető, hogy Kázmér azért is váltott a litvánokkal kapcsolatos politikájában, mert úgy gondolhatta, ha sikerül egy pogány nép keresztény hitre térítését elérnie, azzal közeledni tud a pápához is. Levelet küldött a pápának a litvánok keresztény hitre térítésének ügyében, egyúttal kérte az egyházfőt, hogy segítsen az ügyet előremozdítani diplomáciai úton is. Vagyis kérje IV. Károly császár és I. Lajos közbenjárását. Egy másik Kázmér által írt levélben arra kérte VI. Incét, hogy az újonnan létrejövő litván egyház a gnieznói érsekség fennhatósága alá kerüljön. Ezen kérése is mutatja, Kázmér a kereszténység felvételével saját politikai befolyását is növelni kívánta.<sup>123</sup>

VI. Ince fel is kereste a császárt, hogy tegyen lépéseket Litvánia kereszténnyé tételében.<sup>124</sup> Aki, valószínűleg a császári hatalmának növelésére is ki akarta használni ezt a helyzetet. Ennek érdekében 1358. április 18-án levelet írt a litván fejedelmeknek címezve, magát a világ urának (*monarcha mundi*) nevezve. Utasította a litvánokat, hogy vegyék fel a keresztséget. Ezen tettükért cserébe IV. Károly a támogatásáról és a hitetlenek, vagyis a tatárokkal szembeni segítséget ígért.<sup>125</sup>

Miközben Károly császár lépéseket tett a litvánok megtérésének elősegítésében, a lengyel király, Kázmér sem volt tétlen. Kázmérnak ekkora már mondhatni baráti viszonya alakult ki néhány litván fejedelemmel, akikkel 1358 júliusának elején Lublinban találkozott, hogy ott a litvánok megkeresztelkedéséről tárgyaljanak. Annyi biztos Knoll szerint, hogy

---

<sup>122</sup> Uo 157., 160–161.

<sup>123</sup> Uo: 160–161.

<sup>124</sup> Uo: 161.

<sup>125</sup> PÓSÁN 158.

litván részről Algirdas jelen volt. Az, hogy Kázmér ezt a találkozót fontosnak tartotta, mutatja, hogy több kis-lengyelországi és halicsi-vlgyimiri nemes kíséretében érkezett Lublinba.<sup>126</sup> A keresztség felvétele mellett két másik fontos kérdés is napirendre került. Egyrészt Kázmér egyik unokájának, Stettini Kázmér hercegnek és Kennának, Algirdas litván fejedelem egyik lányának a házasságáról egyeztek meg.<sup>127</sup> Ez a lépés a litvánok és lengyelek közötti diplomáciai és politikai kapcsolatok megerősítését jelentette.

A litván egyházszervezet ügyében is megegyezés történt, Chełmet fogadta el mindkét fél, mint az új litván egyház központja. Elmondható, hogy mindhárom kérdéskörben sikerrel jártak el, hiszen a litvánok belementek, hogy a keresztség felvételét tovább tárgyalják.<sup>128</sup>

## **X. A tatár belpolitika az 1350-es években**

A litvánok hajlandóságát alakíthatta, hogy, még 1357-ben egy nemzetközi hadjáratot szerveztek ellenük. Vezetőik németek voltak, de a seregben harcoltak svédek, franciák, angolok és Nürnberg környéki nemesek. A krónikás szerint Litvániában pusztítást végeztek, majd hadifoglyokat és zsákmányt ejtettek, amikkel a hadjárat lezárta után haza indultak.<sup>129</sup> Véleményem szerint Długosz ezen tudósításának helyessége legalábbis kérdéses. Ennek oka, hogy más forrással nem rendelkezünk erről az eseményről, a következő évek pápai, lovagrendi, litván vagy lengyel király eddig feltárt leveleiben sem. Ráadásul 1357-ben már mind Kázmér, mind pedig a pápaság és a legtöbb európai uralkodó politikájában a litvánok békésebb úton történő „meghódítása” került egyre inkább előtérbe. Így pedig igencsak kérdésessé válik, hogy valóban volt-e egy ekkora, nemzetközi szinten is jelentős megmozdulás a litvánok ellen.

1358 júliusában Algirdas Nürnbergbe utazott a birodalmi gyűlésre. Itt ígéretet tett IV. Károlynak, hogy ő és népe felveszi a keresztséget. Mindezt erősítvén, kérte a császártól, hogy 1358 karácsonyára hívja Európa ezen régiójának uralkodóit Boroszlóba, hogy legyenek ők is tanúi ennek a cselekedetnek. Károly ezt pártolta, támogatásának és az ügy gördülékenyebb

---

<sup>126</sup> KNOLL 161.

<sup>127</sup> KNOLL 161.

<sup>128</sup> Uo: 161–162.

<sup>129</sup> Długosz „Crudeli clade et vastacione Prutenice terre per Lithwanos ... irrogata Almanorum principes et milites, ... magistri et Cruciferorum nunciis eam evenisse accepissent, permoti, ... multitudine de Franconia, Anglia, Swevia, inter quos dux Nurembergensis principalior habebatur, catholicis contra gentiles laturo auxilium, adveniunt. ... Prussie magister Venricus ex eorum adventu magnos ausus sumens, expeditionem suis contra Lithwaniam indicit. Et exercitu notabili ex forensibus et propriis armato, ... Prussie marsalcum constituit ductorem, in Lithwaniam veniens barbaris non facientibus dimicationis copiam, in agrestes, quorum precipua pars in silvas et in loca paludosa? et invia se condiderat, in tecta item et rura omne genus sevicie iussit depromi, et peragrata fere universa Lithwania atque incensa, cum captivorum ... magno numero nullam hostilitatem et ... expertus, Prussiam rediit.” 291.

előremenetelének érdekében pedig egy háromtagú bizottságot állított fel, amelynek feladata a litvánok keresztény hitre térésének segítése volt.<sup>130</sup> A császár ígéretet is tett Algirdasnak, hogy a kereszténység felvételéért cserébe elismeri Litvánia hódító jogát a keleti szláv területekre.<sup>131</sup>

Algirdas azonban nem jelent meg, hiába várt rá IV. Károly császár 1358 novembere és 1359 februárja között Boroszlóban. 1359 januárjában Kázmér is elutazott a városba, de ő is feleslegesen tette ezt.<sup>132</sup> Paul Knoll leírja, Algirdas a keresztény hitre való áttérést annak függvényévé tette, hogy a Német Lovagrend átadja a litvánoktól elhódított területeket. Ezt a lovagok nem vállalták. Ez egy kényelmetlen helyzet volt a rend számára, hiszen egy, már keresztény állammal szemben a területek visszaadásától való elzárkózás már azt mutatta, hogy saját területi gyarapodásuk volt a fontosabb számukra. A szerző szerint ez volt a fő oka annak, hogy a litvánok (ekkor még) nem váltak kereszténnyé.<sup>133</sup>

Véleményem szerint viszont mind IV. Károly, mind pedig Kázmér naiv volt a litván fejedelmek ígéreteivel kapcsolatban. III. Kázmért és I. Lajost már megtévesztette Kestutis 1351-ben, amikor szintén megígérte a kereszttség felvételét, így a lengyel királynak minimum fenntartásokkal kellett volna kezelnie a litván ígéretet. Ezt tudhatta valószínűleg IV. Károly is, így neki is hasonlóképpen inkább szkeptikusnak, semmint Algirdas szavainak hitelt adónak kellett volna lennie. A Lovagrend döntésének lehetett szerepe Algirdas meghátrálásában, de korántsem egyedül ennek tulajdonítható, hogy megszegte ígéretét. A fő célja inkább az lehetett, hogy a nyugati katonai lépéseket csökkenteni tudja, így pedig keletre tekintsen.<sup>134</sup>

Még azelőtt, hogy kiderült volna Algirdas kétszínűsége, egy újabb adat támasztja alá, hogy Kázmér és a litván fejedelmek kapcsolata pozitívabb volt. 1358. augusztus 8-án, Grodnóban III. Ziemowit mazóviai herceg (1341–1381), Kázmér vazallusa és Kestutis között megkötött egy szerződés, amiben a Mazóvia és Litvánia közötti határról egyeztek meg. A vitás kérdésekben egy testület fog dönteni, ahová mindkét fél delegál bírókat.<sup>135</sup>

1359-ből egy katonai akcióról ír Długosz. III. Kázmér sereget küldött Hospodar István kérésére, hogy a tatárokkal és testvérével szemben segítsen neki megszerezni a hatalmat. Mindezért cserébe Kázmér azt kérte tőle, hogy ő és utódai ismerjék el a lengyel fennhatóságot a területen.<sup>136</sup> Korábban a történettudomány úgy gondolta, Kázmér azért tette ezt, hogy

<sup>130</sup> KNOLL 162., a litván ígéretről Pósan is ír: i.m. 158.

<sup>131</sup> PÓSAN 158.

<sup>132</sup> Uo 158.

<sup>133</sup> KNOLL 162.

<sup>134</sup> PÓSAN 159.

<sup>135</sup> Uo 162.

<sup>136</sup> Długosz „...spondens et obligans tam se quam universos suos successores woyewodas et terram Moldawie in fide, obediencia ... Kazimiri regis et suorum successorum ... perpetuo mansuros. Que quidem condicio cum a Kazimiro rege, consiliariis regni probantibus, accepta esset, mittit ... rex ex Cracowiensibus, Sandomiriensibus et Lublinsibus et Russie militibus exercitum cum Stephano qui illum in sedem Moldawie restituit.” 300.

kiterjessze Lengyelország területét a Fekete-tengerig. Ma viszont inkább azon az állásponton áll a történelemtudomány, hogy kérdéses Długosz hitelessége e téren.<sup>137</sup>

A lengyel-litván kapcsolatok nem mutattak újabb konfliktusokat a következő években. Ezt támasztja alá, hogy Stettini Kázmér és Johanna (*Kenna*) között megkötött a házasság 1360-ban.<sup>138</sup> Továbbá Kázmér célja a diplomáciai befolyásának növelése volt keleten, semmint a litvánokkal való háborúzás.<sup>139</sup>

Dzsánibek kán uralkodása alatt a tatárok aktív külpolitikát folytattak mind az oroszok, mind pedig a Lengyelország és Litvánia irányába. 1352-ben a litván fejedelmek sikerrel maguk mellé állították a tatárokat, így ők is a lengyelekre támadtak a másik pogány nép mellett. Együttesen törtek be Lublinba és környékére, ahol pusztítást végeztek. A kán viszont meghalt 1357-ben, a legnagyobb valószínűsége annak van, hogy megölték. A tatárok körében már ekkor zavar támadhatott. Ezt a zavart fokozta, hogy Dzsánibek utódját, Beribeket 1359-ben megölték, azután pedig 20 évig tartó zavaros időszak következett be az Arany Horda életében.<sup>140</sup> Így 1357-től kezdődően a litvánok keletre és a tatárokra összpontosítottak, fő céljuk az volt, hogy a zavaros belpolitikai helyzetet kihasználva növelni tudják a tatár területek elfoglalásával saját területüket és befolyásukat. Mindezek mellett a Német Lovagrend elleni harcokra is kénytelenek voltak figyelni katonailag és anyagilag egyaránt, hiszen a lovagok támadásai nem szűntek meg ebben az időszakban sem.<sup>141</sup>

A diplomáciai és hódító célok mellett a természet és a járványok is akadályozták a feleket abban, hogy egymással harcoljanak. 1359-ben árvíz tört ki lengyel területeken,<sup>142</sup> még egy évvel később pestis pusztított. Utóbbi Długosz szerint óriási pusztítást végzett nemcsak Lengyelországban, hanem Magyarországon és Csehországban is, és a szomszédos tartományokban. A lengyel városokba és falvakba is eljutott, a lakosság nagyrésze meghalt. Krakkóban 20 ezer halott volt és voltak olyan városok és falvak, amelyek teljesen elpusztultak.<sup>143</sup>

---

<sup>137</sup> KNOLL 162–163.

<sup>138</sup> Uo 161.

<sup>139</sup> Uo 163., Pósan: 159.

<sup>140</sup> VÁSÁRY 207–213.

<sup>141</sup> PÓSAN 158.

<sup>142</sup> Uo 159.

<sup>143</sup> Długosz „Pestis ... a Divinitate propter multiplices hominum transgressiones in ulcionis locum immissa, sive a siderum disposizione, ..., sive ex quacumque alia ignota accidenti causa in universa fere Occidentis regna ebulliens, etiam Polonie, Hungarie et Bohemie regna ... infecit, adeo quoque in civitates, opida, vicos et rura Regni Polonie grassata est, ut partem maiorem hominum ..., quibus continue diffundebar virus suum, absumpserit. Aput Cracowiensem vero solam urbem viginti hominum milia peste ... decessisse comperta sunt; aput nonnulla vero opida, vicos et rura tam ingentem stragem dedit, ut omnia ad solitudinem redegerit, sed nec extabant, qui cadentibus et deficientibus officium sepulture impenderent. ... exemplo mortalitas ipsa ferebatur provenisse, quoniam maiori parte mortalium deleta, opida ... habitatoribus cernebantur.” 301–302.

## **XI. Összegzés**

Az 1350–1360 közötti időszak igen eseménydús volt magyar részről. I. Lajos magyar király már 1345-től kezdve aktívan részt vállalt a litvánok (és tatárok) elleni politikában, mind a diplomáciai, mind pedig a katonai eseményeket tekintve.

Sarkalatos kérdés, hogy a magyar király motiváció között már a kezdetektől, az 1345. évi hadjárattól, valamint a dolgozatomban tárgyalt időszakban is a lengyel trón megszerzése állt-e. Véleményem szerint a király indíttatásai között biztosan szerepelt ez. Ugyanakkor ezekben az években még fiatal volt Kázmér, tehát megvolt az esélye arra, hogy törvényes fiú utóda születik. Ennek okán I. Lajos fő motivációi közé sorolom a lengyel és a magyar uralkodó között fennálló családi kapcsolatot, amit nagyon fontosnak tartott utóbbi.

Kulcsfontosságúnak tartom a nemzetközi diplomáciai helyzet bemutatását is az egyes eseményeknél, hiszen ezek mondhatni, napról napra változtak.

Úgy vélem, újat is mondhatok az 1351. évi és 1352. évi hadjáratról, azok lefolyásáról, a résztvevők részleges bemutatásával, hiszen eddig a történettudomány nem vetette össze az okleveles forrásanyagot a krónikákban ránk maradt lejegyzésekkel.

Ezeket túl Jan Długosz munkájának elemzése is sarkalatos pontja dolgozatomnak, mert a történettudomány eddig ezt jobbra figyelmen kívül hagyta, és csak a magyar krónikákra épített. Fontosnak tartom azonban, hogy a lengyel oldalt is megismerjük a korszak eseményeiről. A tatárok szerepe sem elhanyagolható, hiszen fentebb láthattuk, hogy a konfliktusokban érintett minden fél jelentékeny – akár diplomáciai, akár katonai – kapcsolatba került a korszakban velük.

Ahhoz, hogy eredményeimet bővíteni és pontosítani tudjam, további forrásokra lesz szükségem. A lengyelországi, ki nem adott okleveles források segíthetnek ebben. Éppen ezért céljaim között van ezek bevonása. Ezekkel nemcsak magyar, hanem lengyel részről is a résztvevők, és a datálás pontosítását, esetleg a hadsereglétszámok közelebbi meghatározhatóságát várom.

## **XII. Felhasznált források**

- Anjou-kori okmánytár. Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis. Szerk. Nagy Imre, Tasnádi Nagy Gyula. I–VII. Bp., 1878–1920.
- Anjou-kori Oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia. I–XLVI. Szerk. Almási Tibor – Blazovich László – Géczi Lajos – Kőfalvi

Tamás – Kristó Gyula – Makk Ferenc – Piti Ferenc – Sebők Ferenc – Tóth Ildikó.  
Budapest–Szeged, 1990–

- Codex Diplomaticus Prussicus I–IV. Hg. Johannes Voigt. Königsberg, 1836–1861.
- Engel Pál: Magyarország világi archontológiája 1301–1457. I–II. (História Könyvtár. Kronológiák, Adattárak 5.), Bp., 1996.
- Joannis Dlugossi Annales seu Chronicae Incliti Regni Poloniae. Ed. St. Gawęda, A. Kamiński, M. Kowalczyk. Lib. IX. Varsaviae, 1978.
- *Küküllei János és a Névtelen Minorita krónikája*, ford. Geréb László, Bp., 1960. Új kiadás: Bp., 2000. <https://mek.oszk.hu/05500/05564/05564.htm> (utolsó megtekintés: 2022. 12. 15.)
- Monumenta Historica Poloniae, Tom. I. (1217–1400). Ed. Augustino Theiner. Romae, 1860.

### **XIII. Bibliográfia**

- BAGI Dániel: *Az Anjouk Krakkóban*, Pécs, Kronosz, 2014.
- BÁRÁNY Attila: The Expansion of the Kingdom of Hungary in the Middle Ages (1000–1490) kézirat
- BERTÉNYI Iván: Nagy Lajos király, Bp., Kossuth, 1989.
- CSUKOVITS Enikő: *Az Anjouk Magyarországon I. I. Károly és uralkodása (1301–1342)*, Bp., MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet, 2019.
- CSUKOVITS Enikő: *Az Anjouk Magyarországon II. I. (Nagy) Lajos és Mária uralma (1342–1395)*, Bp., MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet, 2019.
- HERMANN Róbert (szerk.): *Magyarország hadtörténete I – A kezdetektől 1526-ig*, Bp., Zrínyi, 2017.
- KNOLL, W. Paul: *The rise of the Polish Monarchy: Piast Poland in East Central Europe, 1320–1370*. Chicago, University of Chicago Press, 1972.
- KRISTÓ Gyula: *Az Anjou-kor háborúi*, Bp., Zrínyi Katonai Kiadó, 1988.
- PÓSÁN László: *Magyarország és a Német Lovagrend a középkorban*, Debrecen, 2019.
- RÁBAI Krisztina: Nagy Lajos litvániai hadjáratai, *Belvedere Meridionale* 22 (2010) 3–4: 50–58.

- SKORKA Renáta: Nagy Lajos első litván hadjárata, In: *Elfeledett háborúk. Középkori csaták és várostromok (6–16. század)*, Szerk: PÓSÁN László, VESZPRÉMY László, Bp., Zrínyi, 2016, 247–262.
- TÓTH Dominik: Létszám, ellátmány, utánpótlás. Szempontok a középkori magyar haderő vizsgálatához. In: *Magister Historiae II. Válogatott tanulmányok a 2014-ben és 2015-ben megrendezett középkorral foglalkozó, mesterszakos hallgatói konferenciák előadásaiból*. Szerk.: FARKAS Csaba-LADOS Tamás-RIBI András-UHRIN Dorottya. ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola. Bp., 2016, 142–157.
- VÁSÁRY István: *Az Arany Horda*. Bp., Kossuth, 1986.
- VESZPRÉMY László: *Az Árpád- és Anjou-kor csatái, hadjáratai*, Bp., Zrínyi, 2008.
- WERTNER Mór: Nagy Lajos király hadjáratai, *Hadtörténelmi Közlemények* 19 (1918) 59–97, 202–271.

#### **XIV. Rövidítésjegyzék**

- AO= Anjou-kori okmánytár. Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis. Szerk. Nagy Imre, Tasnádi Nagy Gyula. I–VII. Bp., 1878–1920.
- AOkl= Anjou-kori Oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia. I–XLVI. Szerk. Almási Tibor – Blazovich László – Géczi Lajos – Köfalvi Tamás – Kristó Gyula – Makk Ferenc – Piti Ferenc – Sebők Ferenc – Tóth Ildikó. Budapest–Szeged, 1990–
- CDP= Codex Diplomaticus Prussicus I–IV. Hg. Johannes Voigt. Königsberg, 1836–1861.
- Engel: Arch.= Engel Pál: Magyarország világi archontológiája 1301–1457. I–II. (História Könyvtár. Kronológiák, Adattárak 5.), Bp., 1996.
- Długosz= Joannis Długossi Annales seu Chronicae Incliti Regni Poloniae. Ed. St. Gawęda, A. Kamiński, M. Kowalczyk. Lib. IX. Varsaviae, 1978.
- MHP= Monumenta Historica Poloniae, Tom. I. (1217–1400). Ed. Augustino Theiner. Romae, 1860.